

Ook biologische en multifunctionele bedrijven hebben tekort aan bedrijfsopvolgers

Gezocht: opvolgers (m/v)

Ada, Wim en Rik van Rijn en Anne Kloek

Voor de toekomst van landbouwbedrijven is het essentieel dat er goede opvolgers klaarstaan om de zaak over te nemen. Hoe staat het met die bedrijfsopvolging bij biologische en multifunctionele bedrijven? Onderzoekers van Wageningen UR zetten de cijfers op een rij en zoeken naar oplossingen.

Vrouwen zijn in opmars, zeker in takken als recreatie en zorg

Voor het onderzoek naar bedrijfsopvolging in de Nederlandse land- en tuinbouw analyseerde Wageningen UR cijfers uit de CBS-Landbouwtelling. Daarnaast is er met een groep ondernemers, belangenbehartigers en adviseurs gesproken over de knelpunten en mogelijke oplossingen. Er blijken veel overeenkomsten te zijn tussen de gangbare landbouw en de biologische en multifunctionele, maar ook een paar opmerkelijke verschillen.

Biologische boeren jonger

Het percentage bedrijfshoofden ouder dan 55 jaar bedraagt in Nederland ongeveer 40 procent en is in de periode 1990-2007 niet of nauwelijks veranderd. De bedrijfshoofden op biologische bedrijven zijn gemiddeld iets jonger dan in de totale land- en tuinbouw. De leeftijdsopbouw van de bedrijfshoofden in de multifunctionele landbouw is ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde. Een uitzondering zijn bedrijven met alleen een zorgtak; bij deze bedrijven zijn er minder bedrijfshoofden van 55 jaar of ouder dan bij andere vormen van multifunctionele landbouw.

Kwart bedrijven geen opvolger

Van alle Nederlandse land- en tuinbouwbedrijven groter dan 16 nge (Nederlandse grootte-eenheden) heeft 31 pro-

cent geen opvolger, terwijl het bedrijfshoofd 50 jaar of ouder is. Naar verwachting houden dus de komende 15 jaar minimaal 17.200 bedrijven groter dan 16 nge op te bestaan, of komen beschikbaar voor bedrijfsopvolging door derden. Voor biologische en multifunctionele bedrijven is het cijfer iets beter, daarvan heeft 28 procent nog geen opvolger. Wel is het percentage bedrijven in de biologische landbouw zonder opvolger in de periode 2000-2008 sneller toegenomen dan bij gangbare bedrijven, met uitzondering van akkerbouw-/groentebedrijven. Voor de multifunctionele landbouw is het nog niet mogelijk om een tijdreeks over een langere periode te maken vanwege het ontbreken van statistische gegevens.

Vrouwen gaan voor multifunctioneel

Gemiddeld heeft vier procent van de bedrijven in de Nederlandse land- en tuinbouw een vrouwelijk bedrijfshoofd. Bij biologische en multifunctionele bedrijven zijn er relatief meer vrouwelijke bedrijfshoofden. Opvallend is dat het percentage vrouwelijke opvolgers ongeveer twee keer zo groot is als het percentage vrouwelijke bedrijfshoofden. Vrouwen zijn dus in opmars, zeker in multifunctionele takken als recreatie en zorg. Bij die takken is het aantal vrouwelijke opvolgers drie tot vier keer zo groot als het percen-

BEDRIJFSOPVOLGERS KRIJGEN EEN HELPENDE HAND

Er zijn verschillende initiatieven gestart om bedrijfsopvolgers een helpende hand te bieden. Zo organiseert het NAJK (Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt) de komende anderhalf jaar onder de noemer 'Vernieuwd ondernemerschap' in het hele land workshops en excursies voor jonge (biologische) ondernemers die zich oriënteren op multifunctionele takken. Er worden bijeenkomsten gehouden om te discussiëren over de mogelijkheden die bijvoorbeeld streekproducten of kinderopvang bieden. Daarnaast is er individuele begeleiding beschikbaar voor het starten van een onderneming, het uitvoeren van een ondernemingsplan of het overnemen van een bestaand multifunctioneel bedrijf.

De Taskforce Multifunctionele Landbouw is gestart met een interviewgroep voor bedrijfsopvolgers in het Groene Hart. Dit groepje potentiële bedrijfsopvolgers is nog niet zeker van hun richting op het ouderlijk bedrijf. De deelnemers komen regelmatig bijeen om met collega-opvolgers te praten en zo verder te komen met hun eigen ideeën.

Wageningen UR ten slotte is bezig met de oprichting van het bedrijfennetwerk Junior Waardewerken naar analogie van het bestaande multifunctionele bedrijfennetwerk Waardewerken (www.waardewerken.nl). Bedrijfsopvolging is een van de onderwerpen waarmee deze jonge ondernemers aan de slag gaan.

Het rapport 'Opvolgers gezocht voor het boerenbedrijf' is te downloaden op www.multifunctionelelandbouw.nl of via www.infoloketplatteland.nl, zoekterm 'opvolgers gezocht'. Meer informatie over het project 'Vernieuwd ondernemerschap' is te vinden op www.najk.nl.

Arie en Hendrik-Jan Hoogendoorn

Coby, Peter en Rik van Boheemen

tage vrouwelijke bedrijfshoofden. Een multifunctionele tak op een bedrijf maakt het voor vrouwen aantrekkelijker het bedrijf over te nemen.

Knelpunten...

De vier belangrijkste knelpunten bij bedrijfsovername in de biologische en multifunctionele landbouw zijn:

- onvoldoende beschikbaarheid van geschikte bedrijfsopvolgers (mismatch tussen over te nemen bedrijven en de competenties van potentiële overnamekandidaten);
- onvoldoende procesbegeleiding door externe deskundigen bij bedrijfsovername;
- grote vermogensbehoefte voor overname onroerend goed;
- ongeschiktheid van of onbekendheid met de beschikbare juridische rechtsvormen voor agrarische ondernemingen.

Al deze knelpunten gelden in feite voor de gehele Nederlandse landbouw. De complexiteit van deze knelpunten is, met uitzondering van de vermogensbehoefte, in de multifunctionele landbouw groter. Een voorbeeld daarvan is biologisch en multifunctioneel bedrijf de Zonnehoeve in Zeewolde. Het bedrijf van Piet van Ijzendoorn heeft onder meer melkvee, akkerbouw, een bakkerij en een webwinkel. Dit bedrijf wacht op goedkeuring door de Eerste Kamer van een wetsvoorstel voor een 'openbare vennootschap met rechtspersoonlijkheid' (OVR). Als dit goedgekeurd is, wordt het mogelijk voor een van de maten om uit het bedrijf te stappen, zonder ontbinding van de maatschap. Daarbij kan een deel van de winst op de balans meegenomen worden.

Voor Piet van Ijzendoorn zou het wetsvoorstel de mogelijkheid bieden om de verschillende onderdelen van het bedrijf goed over te dragen aan de mensen die verantwoordelijk zijn voor de verschillende bedrijfsdelen.

... en oplossingen

Mogelijke oplossingen voor genoemde knelpunten zijn:

- opleidingen voor bedrijfsopvolgers, gericht op het ontwikkelen van competenties voor het over te nemen bedrijf, en het samenbrengen van vraag en aanbod van bedrijfsopvolgers;
- de inzet van professionele coaches voor externe begeleiding in het proces van bedrijfsovername;
- fiscale en juridische voorzieningen om de vermogensbehoefte voor bedrijfsovername te verminderen en/of beter te spreiden;
- spoedige invoering van de nieuwe rechtsvorm 'openbare vennootschap met rechtspersoonlijkheid' (OVR) met specifieke aanvullingen voor de agrarische sector.

Het oplossen van de knelpunten bij bedrijfsovername vraagt de inzet van alle betrokken partijen. Het agrarisch onderwijs kan opleidingen en cursussen verzorgen. Landbouworganisaties kunnen vraag en aanbod van bedrijfsopvolgers aan elkaar koppelen. Accountantsbureaus, adviesdiensten en banken kunnen bedrijfsopvolgers coachen tijdens de bedrijfsovername. En de overheid is aan zet om met fiscale en juridische instrumenten de bedrijfsovername te vergemakkelijken. ■

De workshop bedrijfscontinuïteit is op donderdag 20 januari 13.30 uur